

12179: חוזם, אאא
אל: וושינגטון/591
מ-: המשרד, תא: 080394, חז: 1257, מ: סג: שמ,
בבב
932015

שמור/מידי

אל: תפוצה מדינית

מאת: ערב 2

הנדון: המחנה הפלסטיני - חצי שנה לאחר החתימה על הצהרת העקרונות :
מאזן ביניים

כללי

1. חתימת ההסכם בין ישראל לאש"פ ב-13/9/93 היוותה, ללא ספק, נקודת מפנה היסטורית ודרמטית בתולדות הסכסוך הערבי-ישראלי בכלל והפלסטיני-ישראלי בפרט. אירוע זה הינו גם, מטבע הדברים, צומת-דרכים מרכזי ומשמעותי ביותר מבחינת אש"פ כארגון וערפאת כעומד בראשו אך חשוב מכך, עבור הציבור הפלסטיני, בשטחים ומחוצה להם.

להלן נסיון לנתח את ההישגים והבעיות שהמחנה הפלס' רושם לעצמו, בבואו לעשות מעין מאזן-ביניים, בעיתוי שרירותי למדי, טרם יישום הסכם 'עזה-יריחו'. מאזן זה מנסה לבחון את התמורות ביחסים הפנים-פלס' אך גם את אלו בזירה הבינערבית והבינ'ל.

הזירה הפנים-פלסטינית

2. יחסי הכוחות בתוך אש"פ, בין הארגון לשטחים ובין גורמי הכוח השונים בשטחים ידעו את אחת מצמתי ההכרעה החשובים ביותר, אם לא החשובה בהן. לראשונה, נאלץ המחנה הפלסטיני להתמודד עם משמעותו של מהלך שאמור להוביל, בטווח זמן קצר ביותר, למימוש ראשון של הסכם ישראלי-פלסטיני.

אש"פ :

3. 'הסכם אוסלו' העמיד את ערפאת באחד ממבחני המנהיגות היותר חשובים שלו. ההסכם, והמו'מ הארוך והפרטני המתנהל בעקבותיו, חיזקו את גילויי ההסתייגות וההתנגדות שנשמעו מתוך מחנהו. אלו נשמעו מקרב גורמי אופוזיציה מסורתיים, אף כי חברים במסגרת אש"פ (החזיתות), אך גם מתומכיו המסורתיים. ההתנגדות מומחשת, בין היתר, בהתפטרותם/ השעיית חברותם של שישה מבית 18 חברי הועה'פ (על השישה נמנים אמנם חברי החזיתות, אך גם אישים 'עצמאיים', התומכים בד'כ בערפאת). זאת ועוד, גם מקרב ה-12 שנותרו יכול ערפאת לסמוך רק על כ-7-8, ובמילים אחרות : אין בידי קוורום לכינוס חוקי של גוף זה.

4. מאידך, נהנה ערפאת מתמיכה בארגונו - הפת'ח כמו משני ארגונים נוספים : המע'פ (הקומוניסטים לשעבר) והפלג בראשותו של יאסר עבד-רבה (שהתפלג מחז'ד/חואתמה). חברי המע'פ אמנם ביקורתיים בגישתם, הן ביחס לסוגיות שונות שעל שולחן המו'מ והן לגבי נושא ה'דמוקרטיזציה' באש"פ אך תמיכתם בתהליך, במתווה הנוכחי, בעינה עומדת. מדובר אמנם בשני ארגונים, קטנים יחסית, אך חשיבותם גדולה, בעיקר מן ההיבט האידיאולוגי, קרי : השמאל הפלס' (חלקו, לפחות) תומך בהכרה בישראל ובהסכם העקרונות שהושג.

5. הקולות המתנגדים באש'פ נשמעים בעיקר מקרב נציגי שתי החזיתות (חבש וחואתמה), שלא פרשו מן הארגון אף שחברו למסגרת אופוזיציונית חיצונית (ראה להלן). לצידם נמתחת ביקורת על מהלכיו של ערפאת גם מן המעגל הרחב יותר - מחלק מחברי מל'פ, בעיקר אלו המתגוררים בירדן. עם זאת, יודגש שחלק לא מבוטל מביקורת זו הוא נגד הריכוזיות בה נוהג ערפאת באופן קבלת החלטותיו וניהול הארגון.

האופוזיציה :

6. 'מהלך אוסלו' הבליט, ביתר שאת, את חולשת ארגוני האופוזיציה, שהתארגנו זה לא מכבר במסגרת 'עשרת הארגונים' ושקבעו את מטה פעולתם בדמשק. חוסר יכולתם להתגבר על חילוקי דעות אידיאולוגיים (חילונים מול אסלאמיים), קולות מתוכם הקוראים להשתלב בכל זאת במציאות החדשה והאיום על המשך פעילותם, אם וכאשר יתקדם המו'מ במסלול הסורי-ישראלי, מפחיתים מן האיום המיידית שלהם על ערפאת ומהלכיו. המגמה, המסתמנת בקרב מספר גורמים במחנה זה, להעתיק את כובד משקלם לשטחים הינה בעיקרה דפנסיבית, ולא מהלך מתוכנן שנועד להתמודד עם ערפאת.

7. מאידך, חולשת המסגרת דלעיל רק מבליטה עוד יותר את הגורם האופוזיציוני הראשון במעלה, לפחות מבחינת פוטנציאל הסיכול שבו - החמא'ס. (ראה להלן).

השטחים :

8. ההסכם בין ישראל לאש'פ זכה בשלב הראשון בתמיכה סוחפת מצד תושבי השטחים. תמיכה זו באה לידי ביטוי הן בגילויי שמחה במסגרת הפגנות וגילויי דעת, ואף בסקרי דעת קהל, בהם הובטחה תמיכה בתהליך השלום בכלל ובארגונים הפלס' (עם יתרון לפת'ח), המצדדים במו'מ עם ישראל בפרט. עם זאת, במהלך החודשים האחרונים, לנוכח התארכות המו'מ כולל חריגה מלוח הזמנים המקורי, חל כרסום בתמיכה הציבורית באש'פ ובהסכם. זו התגברה, מטבע הדברים, בעקבות האירועים בחברון.

9. תמורה חשובה ומשמעותית במיוחד חלה במערכת היחסים בין ה'פנים ל'חוץ'. הכרת ישראל באש'פ ומיקוד המו'מ מולו הבהירו גם בפרוהסיה כי תונים היא ה'מובילה' בסוגיית המו'מ. במילים אחרות : חשיבותו של ה'פנים' שבה והצטמצמה (אף שנותרה חשובה לכשעצמה) למערכת התוך-פלס'. עם זאת, לנוכח עליית חשיבותה של זירת השטחים יש חשיבות מיוחדת ל'צמרת הפנים'. תמורה זו בולטת גם על רקע האמביציות והספקולציות ביחס ל'מנהיגות חלופית', כולל מצד בכירי ה'פנים' עצמם. מצד שני הבלעדיות שנטלה לעצמה הנהגת אש'פ בתכנון ומינוי אישים לתפקידי מפתח בשטחים, תוך התעלמות ממערכי הכוחות הקיימים שם, תרמה לתחושת התסכול של הפעילים בשטחים. בעקבות זאת התחזקו סימני הערעור, בעיקר של מנהיגי הדור הצעיר של הפת'ח, בפרט ברצועת עזה, על הנהגת אש'פ. המתח שבין הנהגה הבכירה, אך שנמצאת מחוץ לשטח, לבין השכבה שהנהיגה את האנתיפאדה והרואה את עצמה כזכאית להימנות על מעצבי המדיניות הפלס', ודאי עוד יבואו לידי ביטוי אם וכאשר ייושם ההסכם.

10. בקרב המתנגדים בולט, כאמור, כוחה של החמא'ס. זו נהנית, בעיקר ברצועת עזה, מתמיכה משמעותית. עם זאת תמיכה זו בעייתית (מבחינת התנועה) ואולי אף זמנית : לנוכח הקולות המתרבים הנשמעים מתוך החמא'ס והזרם האסלאמי בדבר הצורך להשתלב באופן כלשהו במוסדות שיתגבשו, אך גם על רקע ההערכה כי תקופה של מו'מ, עת תחושת החשדנות חזקה, שונה באופן מהותי מהתקופה שלאחר יישום ההסכם.

הציבור הפלסטיני מחוץ לשטחים :

11. ריכוזי הפלסטינים בפזורה הגיבו ככלל בקרירות ובמחנות הפליטים, בעיקר בירדן ובלבנון, אף הפגינו נגד 'הסכם אוסלו'. ביקורתם על ההסכם (כפי

שהתבטאה היטב בתגובות הקהילה הפלסטינית בארה"ב) נבעה בעיקר מתחושת תסכול וחשש, מכך שההסכם שנחתם עם ישראל מתעלם מגורלם (ובעיקר הדברים אמורים ביחס ל'פליטי 48') ואף יוצר פיצול בין האנטרסים שלהם לבין אלו של תושבי השטחים. בטענותיהם עמדו על אובדן הלגיטימיות של אש"פ בזירה הערבית ובמקרים מסויימים אף בזירה הפנים-פלסטינית, ובמה שראו כסתימת הגולל על סיכויי הפלסטינים להגיע לריבונות פלסטינית עצמאית.

הזירה הבינערבית

12. 'מהלך אוסלו' התקבל, בהפתעה מוחלטת, בקרב מרבית הגורמים הערביים (למעט, אולי, מצרים), כולל אלו המשתתפים, יחד עם הפלס', במו'מ מול ישראל ('תהליך מזריד'). התגובות הראשוניות היו, אולי, כצפוי, מסתייגות (לפחות מצד 'גורמי הטבעת') ואף מעבר לכך. עם זאת, בחינת מעמדו של ערפאת בזירה זו מעלה (שוב), כי למרות חולשתו היחסית הרי יכול לרשום לעצמו בסיפוק שהמהלך עבר ללא זעזועים מיוחדים.

א. 'מדינות הטבעת' (קרי: סוריה, ירדן ולבנון).

מול סוריה, הרי שהסכמי אוסלו וקהיר החריפו, כמובן, את יחסיה עימו, בין היתר על רקע משקעי העבר וההפתעה שהיתה מנת-חלקה במהלך זה. עם זאת, ניסיון חודשי המו'מ האחרונים לימד את ערפאת כי למרות זאת יש ביכולתו, בנסיבות הנוכחיות, להתגבר על כך להתקדם במו'מ מול ישראל.

מול ירדן לעומת זאת, ההסכם היחודי עם ישראל הציב, אולי לראשונה, את אש"פ בעמדת עליונות ברורה על-פני ירדן, בנסיגנות לפתור את בעיית השטחים. התגובה הירדנית, המבקשת להימנע מעימות חזיתי עם אש"פ, אלא להגביר התיאום עימו, ממחישה זאת עוד יותר.

ב. 'המעגל הפריפריאלי' - (קרי: מדינות המגרב והמפרץ).

גישתן המסוייגת פחות והתומכת יותר של המדינות הללו נזקפת, כמובן, לטובת ערפאת, כמו גם תחילת ההפשרה ביחסיו עם סעודיה (אף אם זו אינה נושאת בחובה, בשלב זה, דיביזנדים כלכליים).

ג. 'המעגל הנוקשה' - (קרי: עיראק, לוב, סודאן ובמעגל הרחב יותר גם איראן).

התנגדותן של המדינות הללו להסכם נבלעת, מבחינת מידת האפקטיביות שלה, לנוכח מעמדן השולי בעולם הערבי, בנסיבות הנוכחיות. זאת ועוד, לסודאן (וליתר דיוק: למנהיגיה) מערכת יחסים נאותה עם ערפאת וכך גם לעיראק של צדאם חוסיין, אף כי המצב מולה בעייתי ומורכב הרבה יותר.

ארה"ב

13. ערפאת ממשיך להתקל בקשיים ביחסיו עם הממשל האמריקאי, בעיקר על רקע ביקורתה על מדיניותו במו'מ עם ישראל, אך בעיקר על רקע דבקותה העקרונית בהסכמים שנחתמו (לאחרונה זה קיבל ביטוי במגעים במועבי'ט סביב קבלת החלטת הגינוי על ארועי חברון). זאת ועוד, חוסר הרצון האמרי' להתערב באופן פעיל במו'מ הישראלי-פלס', או לפחות במינון ובאופי בהם הם נדרשים ע"י הפלס', מתקבלים בודאי בחוסר שביעות רצון אצל ערפאת.

14. אף החקיקה בקונגרס בנוגע ליחסי שני הצדדים (שנדחתה ליולי 94') והקשיים בהגדרת מעמדו של משרד אש"פ בווש', מתווספים לחוסר הסיפוק בצד הפלס'. מאידך, ההסכם עם ישראל פתח בפני ערפאת את 'השערים האמרי'', אף אם באורח מותנה והיעדר התלהבות.

'שאר העולם'

15. אש"פ הצליח, בזכות ההסכם, להעלות את דרג נציגויותיו, בעיקר באירופה.

זאת ועוד, ערפאת התקבל, לפחות בחלק, נכבד מביקוריו, באורח המזכיר 'ביקור נשיאותי', גם בבירות שהיו חסומות בפניו בעבר (לונדון, למשל). אש'פ יכול גם לזקוף לזכותו את הכרסום בהגבלות שהטילו 'התורמות' בכל הנוגע למימון ההוצאות השוטפות של הממשל העצמי (לפחות בכל הנוגע לכוח המשטרה), לאחר שבמשך תקופה ארוכה נדחו בקשותיו של ערפאת בהקשר זה על הסף.

16. מאידך, ניתן להניח שערפאת (ואש'פ בכלל) אינם מרגישים בנוח לנוכח הפתיחות שמגלות מדינות רבות מול ישראל, בעקבות ולאור ההסכם הישראלי-פלסטיני. לגישתם (של הפלס') אין די בויתורים הישראליים, עד כה, כדי להצדיק דיבידנדים מעין אלו. הפלס' מתנגדים גם בפומבי לביטול החרם הערבי ולמסע המערבי בענין זה.

סיכום והערכה

17. מאזן-הביניים שנסקר לעיל מבליט, בראייתנו, שלשה היבטים עיקריים:

א. ערפאת יכול להביט בסיפוק, אמנם מאופק, על התמורות והתגובות המיידיות בזירה החיצונית (הבינערבית והבינ'ל) אל מול בעיתיות מורכבת הרבה יותר בזירה הפנימית (בתוך ארגונו ובשטחים). ניתן להניח אמנם, שתוצאה מעין זו היתה צפויה, במיוחד כל עוד המו'מ נמשך ותוצאות ממשיות אינן נראות בעין ו/או מורגשות בשטח. מאידך, חלק מן התמורות בזירות החיצוניות קשורות, כמובן, גם לזו הפנימית ומסייעות לערפאת. זאת ועוד, בעיתיות בזירת הפנים משרתת את ערפאת במו'מ, כמובן כל עוד אינה חורגת מרמה מסוימת.

ב. מרחב-התמרון של ערפאת בתוך מחנהו, הצטמצם, במהלך תקופה זו, אך, להערכתנו, אין בו עדיין, ואף לאחר טבח חברון, כדי לכבול את ידי ערפאת ולכפות עליו מהלכים שאינם רצויים בעיניו. ראוי להדגיש, כי שיעור התמיכה בהסכם כלשהו צפוי להצטמק עם התמהמהות והתארכות המו'מ ליישום, ועל אחת כמה וכמה כאשר הדברים אמורים בזירה כמו זו הפלסטינית. במילים אחרות: כל עוד נמשך המו'מ, התמיכה הציבורית בערפאת ובמהלכיו תוסיף להיות בעייתית, וקריאות התגר על מנהיגותו (ובמיוחד לאחר אירועים דרמטיים כאלו במערת המכפלה) יימשכו. ברור, עם זאת, כי טווח זמן זה אינו בלתי-מוגבל וכך גם 'אורך הנשימה' של התמיכה במו'מ ובערפאת.

ג. הזירה העיקרית, במיוחד ככל שהולך וקרוב מועד יישום ההסכם, הינה בשטחים. זו, כפי שהצבענו בסיכומים קודמים, מביטה בספקנות רבה במו'מ המתמשך ובמידה פחותה בערפאת ש'הבטיח ואינו מקיים'. עם זאת, מבחנו העיקרי של ערפאת יהיה בתקופה הראשונה שלאחר יישום ההסכם ובמהלכיו הן ב'עזה-יריחו' והן מול 'השאר'. ברור גם, ש'אי-הסדר' המאפיין את מנהיגותו של ערפאת בארגונו ובמחנהו שמחוץ לשטחים אינו מתאים לנסיבות עימן יתמודד בבואו 'לנהל' את 'עזה-יריחו' ובזה למעשה תיבחן יכולתו.

ערב 2 / מיקי הררי
7 במרץ 1994

תפוצה: שגריר, ציר, מדיני, קונגרס 1, קונגרס 2, מזת, הסברה 1, הסברה 2, עתונות, מדינית 1, מדינית 3, מדינית 2, כנסיות, נספח 1, נתיב, ק. ניהול,